Yâran bir gönül sarayıdır;
Bu saraya girmek için,
4 kapıdan geçmek gerekir:

Akıl

Ahlak

Bilim

Çalışma

Hazırlayan
Ahmet ABSARILIOĞLU

Bu kitabı Yâran kültürüne gönül
vermiş ve onun yaşaması için mücadele eden tüm yâranlara
ithaf ediyorum

Baskı

Şubat - 2012

ISBN 978-605-89467-0-5
(Gözden geçirilmiş baskı)

EĞİTİMDİR Kİ;
BİR MİLLETİ YA ÖZGÜR,
BAĞIMSIZ, ŞANLI, YÜCE BİR
SOSYAL TOPLUM
HALİNDE YAŞATIR
VEYA
BİR MİLLETİ ESARET VE
SEFALETE TERK EDER.

M. Atatürk

YÂRAN NASİHATI

Eline, Diline, Beline Hakim Ol

Harama Bakma

Haram Yeme, Haram İçme

Doğru, Sabırlı, Dayanıklı Ol

Yalan Söyleme

Büyüklerinden Önce Söze Başlama

Kimseyi Kandırma

Kanaatkar Ol

Dünya Malına Tamah Etme

Yanlış Ölçme, Eksik Tartma

Alnın, Kalbin ve Kapın Açık Olsun

Kuvvetli ve Üstün Durumda İken Affetmesini ;

Hiddetli İken Yumuşak Davranmasını Bil

ve Kendin Muhtaç İken Bile ;

Başkalarına İkram Edecek Kadar

Cömert Ol !!

SUNUŞ

Milletlerin kendine has kültürel değerleri ve özellikleri olduğu gibi, yörelerin de kendini tanımlayan ya da sembolize eden yerel nitelikli özgün kültürel zenginlikleri vardır. Çankırı'da "Yaran Sohbetleri" geçmişten günümüze taşınan önemli bir kültürel aktivitedir. Yaran sohbetleri, 13.yüzyıldan itibaren fütüvvetçilik ve ahilik kurumuyla birlikte gelişen ve bunların içinde yok olmayan kendine özgü kural ve niteliklerini koruyan yöresel bir gelenek niteliğindedir.

Geleneksel bir olgu olduğu kadar bünyesinde esnaflar arası işbirliği, dayanışma, yönlendirme, denetim gibi unsurları barındıran sosyo-ekonomik bir olgudur. Nitelikli mal ve hizmet üretimi yaran grubunun içerisinde yer alan her "yaran ağa" için bir zorunluluktur.

Yaran sohbetleri, yörenin dil, din, tarih, müzik, folklor, halk hikâyeleri, orta oyunları ve tiyatroları gibi değişik öğelerini yansıtır. Sevgi, hoşgörü, kanaatkârlık, erdemlilik gibi duygular-tutumlar öğretilirken; kıskançlık, ihtiras gibi kötü duygular bir şekilde dizginlenir.

Yaran Kültürünün yazılı kaynaklarla da tanıtılması ve yarınlara taşınması büyük önem arzetmektedir. Bu konunun teorisini ve pratiğini bir arada sentez eden ve aynı zamanda uygulayan Ahi Yaran Derneği başkanı araştırmacı Ahmet ABSARILIOĞLU tarafından hazırlanan kitabın İl Özel İdaresi olarak basımını memnuniyetle destekliyoruz.

Yöresel yaran kültürünü bizlere yazılı olarak sergileyen araştırmacımıza, kitabın basım sürecinde emek harcayan İl Planlama Müdürü Gazi BAYKALER'e ve dizgi ve baskı çalışmalarında görev alanlara teşekkür ederken; bütün Yaran Ocakları nezdinde Büyük Başağa, Küçük Başağa, Yaran Ağaları ve tüm Misafir Ağaları saygı ve sevgilerimle selamlıyorum.

Yaran ocakları ilelebet olsun…

Vahdettin ÖZCAN
Çankırı Valisi

ÖNSÖZ

Milletler için en güçlü silah kültürdür. Bugün süper güç dediğimiz ülke veya ülkelerin üçüncü dünya ülkelerine yaptığı ilk yatırım kültür emperyalizmidir. Bir milleti yok etmek istiyorsanız önce kültürünü, özünü yok etmeniz gerekmektedir. Güçlü kültür bağı olan milletleri hiçbir güç dünya üzerinden silemez.

Tarihten gelen güçlü maddi ve manevi kültür öğelerini günümüzde o günlerin heyecan ve coşkusuyla yaşatan Türk milleti, tarih boyunca maruz kaldığı her türlü kötülük ve felaketin altından bu bağların verdiği güçle kalkmasını bilmiştir.

Türk kültürü içinde önemli bir yere sahip olan Çankırı yaran kültürü de geçmişte olduğu gibi bugünde tüm tazeliği ve heyecanıyla yaşanmaktadır. Fedakar ve cefakar insanlarımızın gayreti ile de gelecek nesillere aktarılacaktır.

Oğuz devlet yapısından etkilenerek Ahi Evran'la şekillenen Yaran kültürümüzün, bugün dünya da ilk günkü orijinallik ve yapısıyla yaşadığı ve yaşatıldığı tek yer Çankırı'dır. İnsanlarımız Yaran kültürünü modern dünyanın acımasızlığına rağmen korumasını bilmiştir. Geçmişten, geleceğe, gelenekselden evrensele taşıma isteğinde olduğumuz milli kültür mirasımız "yaran" her Çankırılı için bir yaşam biçimidir. Bu nedenle en doğru şekli ile geleceğe taşınmalıdır.

Halen bu kültürün yaşaması adına Çankırı Ahi Yaran Meclisi Kültür ve Dayanışma Derneği başkanlığını yürüttüğüm olmak üzere, merkez, kaza, belde, köy ve Çankırı dışındaki illerde yüzlerce dernek, vakıf ve federasyonlar tüm güçleri ile çalışmaktadırlar hepsine de şükranlarını sunuyorum.

YARANIMIZ YARINIMIZDIR sloganı ile hazırladığımız bu kitabın basımında ve sizlere ulaşmasında hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Valimiz Sayın Vahdettin ÖZCAN'a, İl Özel İdaresi Genel Sekreteri Hasan YILDIZ'a, İl Kültür ve Turizm Müdürü M.Kemal KARATATAR'a ; kitabın hazırlamasında bizlere yardımcı olan Çizgi Reklam'a , Valilik Özel Kalem Müdürümüz Sayın Aydın DEMİRÖZ'e İl Planlama Müdürümüz Sayın Gazi BAYKALER'e İngilizce çevrimlerini gerçekleştiren Sayın İsmail KARADANA'ya katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen Ahi Yâran Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneğimizin yönetim, denetim ve disiplin kurulları ile tüm üye yâranlarına yâran meclislerimizin başağa ve yâranlarına bizlere destek olan tüm Çankırı halkına şükranlarımı sunuyorum...

Ahmet ABSARILIOĞLU

Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah GÜL'e
Yâran Kıyafeti Takdim Edilirken

Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah GÜL'e
Yâran Kitabı Takdim Edilirken

Valimiz Sayın Vahdettin ÖZCAN Yâran Meclisinde

Başbakan Yardımcısı Sayın Bülent ARINÇ'a
Onursal Başkanlık Plaketi Takdimi

Ulaştırma Bakanı Sayın Binali YILDIRIM'a
Teşekkür Plaketi Takdimi

Ünlü Tarihçi Sayın Halil İNALCIK,
Belediye Başkanımız Sayın İrfan DİNÇ

İÇİNDEKİLER

Yâran Nasihatı IV
Sunuş V
Önsöz VI

GEÇMİŞTEN GELECEĞE DÜNYA KÜLTÜR MİRASIMIZ YÂRAN

Çankırı'nın Konumu 1
Çankırı'nın Kısa tarihçesi 1
Tarihi Eserleri ve Mesire Yerleri 2
Yerel Etkinlikleri 2
Yâran nedir? 3
Yâran'nın Kısa Özgeçmişi 4
Yâran Adaylarında Aranılan Nitelikler ve Yâranların
Ocak Dışında Kurallara Uyma Zorunluluğu 5
Çankırı'nın ilk Ahi Liderleri 6
Yâran'ın Teşekkülü 7
Yâran Evinin Tanzimi 7
Yâran'ın Giyimi 8
Yâran Evine Geliş, İçeri Girme, Oturma Düzeni,
Selamlaşma ve Kahve İçimi 8
Ocağa Misafirin Kabulü 10
Mahalli Oyunlar ve Orta Oyunlar 10
Yâranda Yemek Hazırlığı ve Yemek Düzeni 12
Muhakeme 13
Arap Verme 13
Arap Verme Havası 14
Ahilik Teşkilatı ve Yâran 15
Ahilikte ve Yâran Meclisinde Ahlak Eğitimi 17
Lonca Teşkilatlarının Kuruluşu ve Yâranla İlişkisi 18
Yâran Geleneğinde Düğün Merasimleri 19
Yâran Geleneğinde Cenaze Merasimi 19
Bir Kültür Mirası Olarak Yâranın Gelecek Nesillere Devri 20
Genel Olarak Yâran Teşkilâtının Toplumsal Yaşama Etkisi 20
Yâran Meclislerinde Söylenen ve Oynanan Mahalli Oyunlar 22
Akşam Havaları 24
Oturak Havaları 26
Mahalli Oyun Havaları 28
Kıvrak Oyun Havaları 35
Bozlaklar 50
Cezayir (Uğurlama) Havası 53
Orta Oyunları 54
Maniler ve Bilmeceler 56
Yâranlar Albümü 82
Yâran Meclislerinin Görünmez Kahramanları Kadınlarımız ve Gençlerimiz 135
Yöresel Lezzetlerimiz 135
Ahi Yâran Meclislerinin Sosyal Etkinlikleri 140
Summary (İngilizce Yâran Anlatımı 148
Özlem 154
Yararlanılan Kaynaklar 155

Ahi Yâran Derneği Yönetim Kurulu'nun
İlimiz Valisi Sayın Vahdettin ÖZCAN'ı Ziyareti

Ahi Yâran Derneği Yönetim Kurulu'nun
Çankırı Belediye Başkanı Sayın İrfan DİNÇ'i Ziyareti

T.C.
ÇANKIRI VALİLİĞİ

DÜNYA KÜLTÜR MİRASIMIZ

YÂRAN

ÇANKIRI'NIN KONUMU

Orta Anadolu'nun kuzeyinde İçAnadolu ile batı Karadeniz geçiş alanında yer alan İlimiz güneyinde Ankara ve Kırıkkale, batıda Bolu,kuzeyde Kastamonu ve Karabük, doğuda ise Çorum illeri ilc komşudur.Neolitik devirden beri kesintisiz bir yerleşim alanı olmasına rağmen geçmiş dönemlerde meydana gelen depremler sebebiyle ayakta kalabilen tarihi eser ve yerleri sınırlı olan Çankırı yılın yarısında karlarla kaplı şiirlere konu olmuş yüce dağları, topraklarının üçte birine yakınını kaplayan ormanları, kamp, karavan, yaya, ve atlı yürüyüş, bisiklet, fotoğrafçılık ve avcılık gibi pek çok turizm çeşidine elverişli yaylaları, zengin termal kaynakları ve İçmeceleri ile yüzyıllardır yaşatılan kültürel değerleri(yâran), sevecen insanları ve geleneksel konuk severliği özellikle bunaltıcı şehir hayatından uzaklaşmak ve nostaljiyi yaşayarak doğayla baş başa kalmak ve doğa ile bütünleşmek isteyenler için ilgi çekici özelliklere sahiptir.

ÇANKIRI'NIN KISA TARİHÇESİ

Bu güne kadar yaygın ve kayda değer biçimde bilimsel kazıların yapılmamasına rağmen, çevrede bulunan tümülüs ve höyüklerdeki yüzeysel buluntular Çankırı'daki Neolitik devirden.(M.Ö.8000.5500) Bu yana kesintisiz bir yerleşimin varlığım ortaya koymaktadır. Eski tunç devrine(M.Ö.3000.2000) ait yerleşimlerde bütün bölgede Arkeoloji litaratürüne inandık olarak geçen höyükte orlaya çıkartılan Hitit eserleri ve burada bulunan Hitit vazosu ile çivi yazılı (BAĞIŞ BELGESİ) Çankırı'daki Hitit dönemi yerleşimlerinin varlığım açıkça sergilemektedir (M.Ö.2000.3000.).

M.Ö. 1000.3000. yılları arasmda Çankırı önce Frigler'in sonra Kimmerlerin daha sonra Perslerin hakimiyetine girmiştir. Ancak bu hakimiyet Büyük iskender'in M.Ö.330. yılında Anadoluyu fethetmesiyle son bulmuştur. M.Ö. l. Yüzyıldan itibaren Anadolu'nun Roma hakimiyetine geçmesiyle birlikte Çankırı Germanikopolis adı ile bilinen önemli bir merkez olmuştur. Bu dönemde İlgaz (Olgasoya) ve Çerkeş(Antinopolis)de yerleşim merkezleri arasında yer almıştır. Îl Bizans döneminde de hırıstiyanlığın ilgi odağı olınaya devam etmiştir. Anadolu'ya hakimiyet konusunda Selçuklulr ile bizans arasında yapılan Malazgirt meydan muharebesi (26 Ağustos l071) Selçukluların zaferiyle sonuçlanınca Türk'ler bizans direncin! kırmışlar ve Anadoluya yerleşmeye başlamışlardır. 1074 yılında Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan'ın komutanlarından Emir Karatekin Bey tarafından fethedilen Çankırı günümüze kadar Türk yurdu olarak kalmıştır. Bizans döneminde Germanikopolis ve Gangra, daha sonra Kengri olarak adlandırılan il Cumhuriyet döneminde Çankırı adını almıştır.

ÇANKIRI'NIN TARİHİ ESERLERİ VE MESİRE YERLERİ

Çankırı Müzesi
Çankırı kalesi ve Emir Karatekin türbesi
Taş Mescit(Cemaleddin Ferruh Darülhadisi)
Büyük(Sultan Süleyman) Camii
Hacı Murad'ı Veli türbesi
Buğday pazarı medresesi
Çivitçioğlu medresesi
Sakaeli İnköy ve BeşdutKöyü Kaya Mezarları
Cendere (Salman) Höyük (Ilgaz)
Tarihi Çankırı evleri
Kırk pınar yaylası (Ilgaz)
Kadın çayırı (Ilgaz)
Yıldıztepe Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (Ilgaz)
Doruk mevkii Kayak merkezi (Ilgaz)
Bülbül pınarı (Eldivan)
Orman fidanlığı (Çerkeş)
Seybeli mesire yeri (Çerkeş)
Karaören göleti (Şabanözü)
İki koz çayırı (Şabanözü, Mart köyü)
Tuz Mağarası(Merkez)
Çavundur termal kaynağı (Kurşunlu)
Büyük ve küçük yayla(Yapraklı)
Kaya mezarları(İnköy, Ilgaz)
Kocameşe (karacaözü)
Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil URGA Araştırma Merkezi (Merkez)
Orta Höyük Yeraltı Şehri

YEREL ETKİNLİKLERİ

Yapraklı yağlı güreşleri ve yayla festivali (Haziran)
Maruf köyü yağlı güreşleri (Haziran)
Eldivan kiraz festivali ve Hacı Murad'ı Veli'yi anma haftası(Haziran)
Atkaracalar Hoşislamlar şöleni (Haziran)
Atatürk'ün Çankırı'ya gelişi Şapka İnkilabı ve Karatekin kültür ve Sanat festivali (Ağustos)
Çerkeş Pir-i Sani Hazretleri'ni Anma Kültür ve Hayvancılık Festivali (Ağustos)
Şabanözü hasat sonu ve alınteri festivali (Eylül)
Ahilik ve kültür haftası (Ekim)
Çankırı yâran meclisleri (Kış ayları boyunca)
Sıra sohbetleri (Kış ayları boyunca)

“ YÂRAN” NEDİR

Türk örf , adet ve geleneklerinin İslam ahlâk ve fazileti ile bütünleşmesinden meydana gelen, Ahilik temel prensipleri ile yönetilen, kaliteli üretim hilesiz satış felsefesinde dürüst esnaf yetiştiren, toplumun her kademesinde görev alan üstün karakterli insanların yetiştiği ilim ve irfan yuvası , her Çankırılı için yaşam biçimi, sevgi ve saygının doruk noktada yaşandığı otantik ve özel mekânlar da yaşanan, talim ve terbiye ocağı, Oğuzlardan günümüze kadar yaşatılan milli kültür mirasımızdır Yâran.

"YÂRAN" IN KISA ÖZ GEÇMİŞİ

Yâran meclisleri Oğuzların devlet modeli ve boy beylerinin devlet bütünlüğünü korumak birbirlerine güç ve destek vermek için yaptıkları toplantıları model olarak kabul etmiş ve bugüne kadar taşımışlardır. Oğuzların İslamiyeti kabulünden öncesine dayanan u toplantıları İslamla şereflendikten sonra dini, ahlâki ve toplumsal yapısını buna göre yeniden düzenlemiş, İslamın kural ve kaidelerini kendisine düstur edinmiştir. Herbir yâran bir Oğuz beyinin temsilcisi konumundadır. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ül Lügat-it Türk'ünde 24 Oğuz boyundan söz edilmekte olup sadece 22 boyun ismi tam olarak verilmektedir. Ancak İlhanlı tarihçisi Reşidüddin tarafından 24 Oğuz boyunun ismi tam olarak verilmiş. Selçuklu tarihçileri tarafından da doğrulanmıştır.

Oğuzhan'ın 6 oğlundan bozoklar kolunu ve boylarını şunlar oluşturmaktadır.

GÜNHAN OĞULLARI
Kayı (Sağlam)
Bayat (Ekmeği bol)
Karaevli(Kara çadırlı)
Alkaravlı (Başarılı)

YILDIZHAN OĞULLARI
Yazır (Ülke hami)
Döğer(Toplu olmak)
Dodurga(Hanlık yapmak)
Yaparlı (Yapıcı olmak)

AYHAN OĞULLARI
Avşar (Çevik,Çaylak)
Kızık (Kuvvetli)
Bey-Dili(Aziz)
Karkın (Doyuran aş)

Üç oklar kolunu ve boylarını ise şunlar oluşturmaktadır.

GÖKHAN OĞULLARI
Bayındır(Niğğmeti bol yer)
Beçene(Çalışkan)
Çavuldur(Ünü yaygın)
Çepni(Savaşkan)

DENİZHAN OĞULLARI
Salur(Kılıncı iyi çalar)
Eymür(Zengin,gani)
Ata-Yuntlu(İyi hayvanlı)
Üreyir(Düzen kurucu)

DAĞHAN OĞULLARI
Yiğdir(İyilik,Yiğitlik)
Büğdüz(Mütevazi)
Yiva(Üstün dereceli)
Kınık(Aziz)

Daha sonraları Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde bu dayanışma toplantıları esnaf teşkilatlarının kendi varlıklarını sürdürebilmesi, birlik ve beraberliğini tesis edebilmesi için oluşturdukları ve Ahi Evranl'la son şeklini alan Ahi Esnaf Teşkilatları ve Lonca Teşkilatlanmalarında öncü olmuştur. Kaliteli üretim ve hilesiz satış felsefesini benimseyen daimöa müşteri memnuniyetini ön planda tutan bu teşkilat dünyanın ilk kalite sistemini de ortaya çıkartmıştır. Ahi Evran'la son şeklini alan bu teşkilat Altı temel kuralı bünyesine katmış ve ona göret yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Üç açık üç kapalı diye tarif edilen bu temel kuralın açık olanları (Alnı, kalbi ve kapısı) olarak işaret edilmiş. Toplum içerisinde itibar edilen bir insan olması, kalbinde herkeze yetecek kadar sevgi barındırması, kendisi aç iken bile başkalarına ikram edecek kadar cömert olmaları emredilmiştir. Kapalı olanları ise (Eli, dili ve beli) diye tarif edilmiş. Bununlada haram yeme, harama içme, harama bakma, doğru, sabırlı ve dayanıklı ol, büyüklerinden önce söze ve yemeğe başlama, dedikodu ve zina yapma, toplum içerisinde emin olarak bilinen bir insan ol emredilmiştir.

Bu teşkilat bir sanatta çıraklığını yapmayan hiç kimseyi kalfa ve usta yapmamış ve sanatları ustaları tarafından en iyi şekilde öğretilmiş, usta olanlara "şet" yani kuşak kuşatılmış ve dükkan açma ruhsatı vermişlerdir. Esnafların bu birlikteliğini sağlayan kuruluş geceleri adeta bir okul vazifesi görmüş, hayata dair öğrenmesi gerekenleri yâran sohbetlerinde kendilerine öğretmişlerdir.

Oğuzlardan günümüze kadar yaşatılan bu gelenek bünyesinde birçok güzelliği barındırmıştır. Ancak yâran bilindiği gibi ahiliğin bir alt kimliği değildir, ahilik yâran teşkilatlarının bünyesinde barındırdığı ve yaşattığı bir kurumdur. Bizler Ahi Yâran Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği olarak dünya kültür mirasımız bu meclislerimizi ilelebet yaşatma gayreti içerisinde olacağız. Başta yönetim kurulum olmak üzere, bu kültürün yaşamasında emeği geçen derneğimiz üyeleri, yâran meclisleri ve tüm Çankırılılara şükranlarımızı sunuyoruz.

YÂRAN ADAYLARINDA ARANILAN NİTELİKLER VE YÂRANLARIN OCAK DIŞINDA KURALLARA UYMA ZORUNLULUĞU

Yâran bir gönül sarayıdır, bu saraya girebilmek için dört kapıdan geçmek gerekir, AKIL, AHLAK, BİLİM ve ÇALIŞMAK tır. Bu sözden de anlaşılacağı gibi yâranlar toplumumuzda farklı bir konumdadır. Seçilmiş insanlar topluluğu anlamındadır, önder ve lider insanlar olarak bilinirler. Üstün karakterli, dürüst, güvenilir, sözü ve sohbeti dinlenir, mesleğinde çırak, kalfa veya ustalık mertebesinde inanç ve ahlaki değerlerine son derece bağlı insanlardan seçilirler. Yâranlık sadece belirli dönemler içerisinde ocak yakmalarla sınırlı değildir. Bu işin sadece görsel boyutudur. Asıl yâranlık bir ömür boyu sürer. İyi ve kötü günde, hastalıkta ve sağlıkta, zenginlikte ve fakirlikte, düğünlerde ve cenazelerde hep birlikte hareket edebilen bütün duyguları samimiyetle paylaşabilen insanların yetişmesini sağlayan sosyal bir kurumdur yâran. Geçmiş yıllarda kız isteme sırasında kız tarafı oğlunuz yâran meclisinde bulun dun mu, kimlerle yâran yedi diye sorulurmuş bu örnek halkın bu meclislere verdiği değerin bir göstergesidir.

Ocak yakmalar bittikten sonra bile yaranlar saygı ve edep gereği birbirine isimleri ile dahi hitap edemezler. Yâran ağam veya Baş ağam diye hitap ederler. Birbirine küsmez veya incitmezler, alış verişlerinde daima önce yaranların iş yerlerini tercih eder. O ihtiyaçlarını orada bulamaz ise başka iş yerine giderler. Bu davranış toplumsal dayanışmanın gereği olarak öğretilmiştir yârana. Günlük hayatlarında da saygı kurallarına uymak zorundadırlar örneğin yâranlar, Baş ağaların bulunduğu, berber salonlarda veya kahvehane gibi mekanlarda ikram parası teklif edemezler şayet edecek olurlarsa bu hareket Baş ağalara karşı yapılmış hareketten sayılır. Baş ağalar mürüvveti gereği yâranın tıraş veya çay parasını öder buda onun için gururdur. Yâranlar günlük hayatlarında da piknik, düğün, ölüm gibi konularda da yine topluca hareket ederler ocaklarda almış oldukları terbiye kuralları ölünceye kadar geçerlidir.

HER KİŞİ YÂRAN OLAMAZ, ER KİŞİ YÂRAN OLUR.

Sazendelerimiz : Mehmet BAYRAKTAR, Nuri ÖZKAN,Aydoğan HAYVAR, Mustafa BAŞARGAN,Hüseyin BAYRAKTAR, Serhat KAÇAR

ÇANKIRI'NIN İLK AHİ LİDERLERİ

Şeyh M.Mehdi-i Veli ve Şeyh Hacı Bahaeddin Çankırı'da yaşamış ilk Ahi liderleridir.

Şeyh M. Mehdi-i Veli: ölümü: (M.1272-H672) Anadolu'nun ilk mutasavvıflarından kolonizatör Türk dervişlerinden , Abdülkadir Geylani'nin seyyidi Evliyadır. Yaklaşık 1210 yılında Çankırı ve yöresini fetih ederek ölümü 1272 yılına kadar geçen süreçte yerel beylik Ahi Cumhuriyeti kurarak yönetmiştir.Şehri kale dışına ilk mahalle Karataş'tan başlayarak kuran,Türkmen oba ve boylarını yerleşik düzene geçiren,arastaları,çarşıyı kurarak mesleki lonca kurumlarla siyasi ,yönetici egemenliğini kabul ettirmiş Ahi lideridir. Veliyullah'ın mesleği Ahi Evran ve çoğunluk Ahi liderlerinde olduğu gibi debbağlıktır. Bu mesleği seçmelerindeki amaçları tarıma ve hayvancılığa önem olsa da, özde zor debbağlıkla nefislerini bastırmaktır. Ömrünün son yıllarında tüm mülkünü vakıf ederek fukara yolunu seçmesi,yaşamının felsefesi "çalış, kazan,dağıt "yolunun en güzel örneğidir.Kurduğu Ahi beyliğinin siyah deriden yazılı sancağının olduğu da bilinmektedir. Türbesi ve külliyesinden arta kalanların bulunduğu semt Karataş mahallesinde kayalar üzerinde Türkmen tarzı yapıdadır.

Şeyh Hacı Bahaeddin 14.Yüzyıl ortalarında yaşamış sofi,Ahi, Türkmen Şeyhidir. Hakkında tek kesin kaynak M1328 yılında yaptığı vakfın belgesidir. Bu belgeden edinilen bilgilere göre Ahi Evran'ın hocası ve kayınpederi Sofi Evhadiddin Kirmani'nin yolunda belki de soyundan ve Ahi dervişlerindendir. Mesleği debbağ olup keçecilikle ve toprak atölyesi kurarak çömlekçilikle de uğraşmıştır. Çarşıda sayısız dükkan yaptırarak esnafa iş yeri sağlamıştır.Şehirde bağ, bahçeler, tarlalar ve Eldivan ilçesinde 6 köyü ve Çiftlik köyünün ünlü Kozdiken bağlarını vakıf etmiştir.Şeyh Bahaeddin'in mezarı Karataş mahallesi Kurşana (kuşhane) semtindedir. Yaptırdığı Cami,mescit,tekke,zaviye,imaret, çeşme ve su olundan günümüze ulaşan olmamıştır. Anadolu'da 1240 yılından sonra A. Selçuklu devletinin çökmesi ile siyasi otorite yok olmuş,Moğol İlhanlı devleti yönetime ortak olmuştu,kargaşa ve dağınıklık her kentte feodal siyasi beylikler ortaya çıkarmıştı. Siyasi ve sosyal harekatın önünde lider olarak Ahi Şeyhler çoğunlukta idi, Çankırı'da da Şeyh M. Mehdi-i Veli,siyasi yönetici Ahi lider,ileriki yıllarda da Şeyh Bahaeddin Ahi önder olarak sistemde yerlerini alarak esnafın, sanatkarın ve toplumun temel taşı oldular. Ruhları şad olsun. Şimdi ise toplumumuzun ve esnafımızın önderliğini yâran teşkilatları almıştır.

Sarı baba Türbesi

"YÂRAN" IN TEŞEKKÜLÜ

Belli yaş ve meslek gurubundan arkadaşlar bir araya gelerek bu sene yenecek yâran için sözleşirler ve kendi yaş gruplarından 25 arkadaşı tamamlayınca bir büyük Başağa, bir Küçük Başağa ve bir Yâran Reisi seçerler. Bu arkadaşlar hali vakti ocak yaymaya elverişli olmayan fakat yârana gönül vermiş çevik becerikli bir kişiyi de Yâran Çavuşu seçerler. Böylece yâran teşekkül etmiş olur.

BÜYÜK BAŞAĞA Büyük Başağa Hanlar Hanı ve Ahi Baba vekilidir. Hali vakti yerinde, idareciliği üstün seviyede yaşça yâranın hemen hemen en büyüğüdür ve yâranın da en büyük idarecisi ve söz sahibidir.

KÜÇÜK BAŞAĞA Kayı Boyu'nu temsil eder. Hali vakti yârandan iyi olan idarecilikte Büyük Başağa'dan sonra söz sahibi olan yâranın ikinci büyük idarecisidir. Esnaf teşkilatının esnaf kahyasıdır.

YÂRAN REİSİ Dede Korkut'un boyunu temsil eder. Söz ve sohbetine itibar edilen yaşça büyük, Başağalar'dan sonra yâranda söz sahibi olan idarecilerdir. Esnaf teşkilatının Yiğitbaşısıdır.

YÂRANLAR Her biri bir Oğuz boyunun temsilcisidir ve esnaf mütevellisidir.

YÂRAN ÇAVUŞU yârana gönül vermiş fakat maddi imkanları sınırlı olduğu için ocak yakamayan becerikli ve çevik bir kişidir. Yâranın bütün hizmetlerini yerine getirir. Başağa müsaade etmedikçe Çavuş oyunlara katılmaz veya yârana tura bile vuramaz. Fakat sürekli yâranla iç içe olduğundan yâranlardan da ayrı tutulmaz. Yapmış olduğu bu hizmetler Başağalar tarafından ödüllendirilir, çavuşun haklarının helalliği dilenir.

Sazendeler yâran değildir. Para karşılığında hizmet eder, kendilerine ayrılan bölümde (Şahnişin) icra-i sanat ederler. Başağalar izin vermedikçe oyunlara katılmaz ve muhakeme sırasında odada bulunamazlar.

"YÂRAN EVİ" NİN TANZİMİ

Ocak yakılacak evler, önceleri Çankırı'da sayısı hayli fazla olan özel yapılmış evlerde yapılırmış, ocak yakacak yâranlardan birinin evinin bu şekilde özel yapılmış olması yeterli olurmuş, eğer kendilerine ait böyle bir evi yoksa eş, dost ve arkadaşlarından birinin evine de ocak yakarlarmış. Ancak günümüzde böyle evleri bulmak çok zor hatta imkansız hale gelmiştir. Köylerde köy odalarında şehir merkezlerinde ise özel büyük salonlarda yapılır hale gelmiştir. Ocak yakılacak yerlerde tuvalet, mutfak ve yâran odası dışında bir de misafirlerin oturacağı bir oda bulunması zorunludur.

yâran odasının duvarları ve yerleri halı ile kaplıdır. Dışarı penceresi varsa bile kapalı bulundurulur. Girişte odanın tam karşı ortasında temsili de olsa bir ocak bulunur. Bu ocağın sağ tarafı Büyük başağa'ya sol tarafı ise Küçük başağa'ya aittir. Ocak bulunmayan mekanlarda ocak yakılıyor ise Büyük ve Küçük başağaların bir adım önlerinde ayaklı şamdanlardan ocak boyunca yanan mumlarla sembolize edilir.

Yâran odasının üç tarafında sedir veya divanlar yerleştirilir. Bunların üzerine şilte, minder veya günümüzde olduğu gibi sünger yataklar konulur. Üzerlerine gene halılar döşenir. Yaslanılacak kısımlara da bindallı işlemeli veya halı kaplamalı hasır yastıklar konulur.

Başağaların oturduğu yer diğer yâranlardan biraz daha yüksekçedir. Üst üste iki üç minder konulur ve yaslanılacak kısımlara işlemeli büyük yastıklar takviye edilir. Odanın ve yâranın tertip ve düzeninden Küçük başağa sorumludur. Küçük başağa bütün yârandan önce bu eve gelir eksiklikleri varsa tamamlatır. Sazendeler kendilerine ayrılan şahnişi bölümünde ve rahat oturabilecekleri bir şekilde oturtulurlar. Oturma düzeninde ise yârana uymazlar, fakat aykırı da oturamazlar.

YÂRAN IN GİYİMİ

Yâranların misafirlerden ayırt edilebilmeleri için hemen her dönemde tek tip bir kıyafet uygun görülmüş olup atalarımız tarafından milli kıyafette diye bileceğimiz bir giyim tarzı seçilmiştir ayakta beyaz yün çorap pantolon yerine giyilen sim veya sırma işlemeli arka tarafı körüklü bir zıvga, üzerine de içlikte denilen yakasız renkli gömlek zıvga üzerine bele sarılan püskülleri bir taraftan sarkan uzun bir kuşak, bunların üzeri ne giyilen sim veya sırma işlemeli cepken başa giyilen fes boyuna veya fes üzerine bağlanan poşudan oluşmuştur. Ne var ki günümüzde bu kıyafetleri temin etmek çok pahalı ve meşakkatli olduğu için beyaz çorap, siyah pantolon beyaz gömlek, kırmızı kravat renkli veya siyah yelek olan bir giyim tarzı uygulanmaktadır bu uygulamalar genelde Çankırı merkezde yenilen yâranlarda daha çok göze çarpar ve her yâranında içlik, cepken, zıvga, kuşak ve poşudan oluşan bir mahalli kıyafeti de bulunur. Bu kıyafetleri özel gün ve gecelerde veya reis, küçük başağa, büyük başağa ocaklarında giyerler. Köylerde ve kazalarda yakılan yâran ocaklarında maddi imkansızlıklar nedeni ile maalesef bu uygulama yapılamamaktadır, ancak gönlümüz onların da bu şekilde giyinebilmelerinden yanadır.

YÂRAN EVİNE GELİŞ,İÇERİ GİRME,OTURMA DÜZENİ,SELAMLAŞMA VE KAHVE İÇİMİ

Yâran evine en önce Çavuş, Sazende ve Küçük başağa gelir. Küçük başağa yâran evinin noksansız olmasından sorumludur. Yâran evini denetler noksanı var ise hemen tamamlatır.

Sazendeler, varsa şahnişi yoksa kendilerine ayrılmış olan bölüme otururlar ve Çuhadaroğlu peşrevini çalmağa başlarlar. Küçük başağa yâran evinin noksanı bulunmadığını görünce kendi yerine geçer ve iki diz üzerine oturur. Artık yâranlar da yâran evine gelmeye başlamışlardır. yâranlar en geç akşam namazından bir saat sonrasına kadar gelmeye mecburdurlar. Her yâranın oturacağı yer bellidir. Usta, yâranlar Küçük başağa ile Büyük başağa arasında kalan yerde; kalfa yâranlar Küçük başağa'nın yanından başlayarak kapıya doğru olan kısımda, çırak yâranlar ise Büyük başağa'dan başlayarak kapıya doğru olan kısımda otururlar.

Yâranlar içeri ikişer ikişer alınmaya başlar. Çavuş Küçük başağa'ya yâranların geldiğini haber verir. "Başağam yâran ağalar geliyor" der. Küçük başağa ayağa kalkar ve içeri giren yâran sağ eli kalbi üzerinde "Selamünaleyküm Başağam" der. Başağa "Aleykümselam yâran ağa" der, ve kendi yerine geçer bekler. Diğer yâran da aynı şekilde "selamünaleyküm başağam" der. Başağa "Aleykümselam yâran ağa" deyince kendinden önce giren yârana "Selamünaleyküm yâran ağa" der yâran da "Aleykümselam yâran ağa" der ve o da yerine geçer. Önce Başağa ve sonra yâranlar Başağa'nın oturduğu şekilde otururlar

Sonra Küçük başağa ilk giren yâran ağaya dönerek sağ eli kalbi üzerinde "Merhaba yâran ağa der" yâran da aynı şekilde "Merhaba Başağam"der ve Başağa diğer yâranlarla da aynı şekilde merhabalaşır.Sonra ilk giren yâran kendinden sonra gelen yârana aynı şekilde "Merhaba yâran ağa"der oda aynı şekilde kendisine "Merhaba yâran ağa "der.Bu merasim bütün yâranlar içeri girinceye kadar devam eder.Ocağa en son Büyük başağa gelir,ve çavuş Küçük başağa'ya Büyük başağa'nın geldiğini haber verir.Yüksek sesle de kapıdan seslenir "Başağam,Başağam geliyor"diye.Bütün yâran ayağa kalkar, Büyük başağa sağ eli kalbi üzerinde olduğu halde "Selamünaleyküm Başağa"diye selam verir. Küçük başağa da "Aleykümselam Başağam" diye selam alır. Sonra Büyük başağa "Selamünaleyküm yâran ağalar" diye selam verir, bütün yâran hep bir anda "Aleykümselam Başağam" diye selamını alırlar. Büyük başağa yâran evini ve yâranları da kolaçan ederek yerine gelir, iki diz üzerine oturur. Sonra Küçük başağa , sıra ile reis ve yâranlar aynı şekilde otururlar.

Küçük başağa'dan başlamak üzere bütün yâran Büyük başağa ve çavuş ile merhabalaşır, merasim bu şekilde sona erer. Çavuş önce Büyük başağa'nın sonra Küçük başağa'nın önünde bulunan şamdandaki mumları yakar, ocak açılış duası okunur ve ocak bu şekilde açılmış olur.

Ocakta kaynamakta olan kahveler fincanlara konulur,Çavuş Büyük başağa'dan başlamak üzere Küçük başağa, Reis ve yâranlara kahve ikram eder. Bütün yâran kahvelerini aldıktan sonra tepsi de fincan kalmadığını gören Büyük başağa “Çavuş, eksiğimiz yok çok şükür” der. Çavuş “yok Başağam” der. Başağa ”Ocağımız daim olsun” der. ”Afiyet olsun Başağam” diye Küçük başağa'ya döner, kahvesinden bir yudum alır. Küçük başağa da Reise, reis de yâranlara “afiyet olsun” diyerek birer yudum alırlar. Büyük başağa fincanını ne şekilde tutarsa bütün yâran aynı şekilde tutar. Bu tam itaatin göstergesidir. Fincanların boşu da aynen alındığı şekilde sıra ile geri verilir. Çavuş, kahve boşlarını alır ve artık ocak açılmıştır. Bu arada Çuhadaroğlu peşrevi de çalmaya devam ediyordur. Sesi güzel olan yâranlar, çavuş tarafından işaret edilerek tura ile önlerine yere vurularak kaldırılırlar. Bunlar yüzleri yârana dönük olarak yan yana iki diz üzeri yere otururlar. Sazende ile birlikte akşam havaları söylenir (Ah yine akşam oldu, Dost sabah olmayınca kapı açılmaz, Kalk gidelim Karataş'a yokuşa) gibi bu havalara yâranlarda Başağalar'ın izni ile oturduğu yerden eşlik eder ve alkışla tempo tutarlar.

OCAĞA MİSAFİRİN KABULÜ

Yâran ocağına olur olmaz her kişi davet edilmez. Oturup kalkmasını, konuşmasını bilen, yol yordam görmüş, daha önceden yâranda bulunmuş insanlar davet edilirler. Sayıları önceden belirlenmiş olan misafirleri o gün ocak yakacak yâranlar ve Başağaları çağırırlar. Başağalar her ocağa misafir davet edebilirler. Misafirler de iki kısımdır. Bir kısmı kahve ve sohbet, diğer kısmı ise yemekli misafirlerdir. Misafir olacaklara belirli saatte ocağa gelmeleri söylenmiştir. Ve buna göre yâran evine gelirler. İçeri alınmaları da sıra iledir. Çavuş Büyük başağaya gelir ve misafir ağaların geldiğini haber verir. İçeri alınmaları için izin ister, izin alan çavuş kapı ağzına gelir "Başağam misafir ağalar geliyor" diye seslenir. Bu arada Çuhadaroğlu peşrevi çalar. Bütün yâran ayağa kalkar, misafir ağalar ikişer ikişer içeri girer, misafir ağa sağ eli kalbi üzerinde "Selamünaleyküm Başağalar" der ve iki başağa "Aleykümselam Misafir ağa" der sonra Selamünaleyküm yâran ağalar" der, yâranlar da hep birlikte selam alırlar. Misafir gösterilen yere geçer ve yâranla birlikte oturur. yâranların birbirleri ile merhabalaşmaları misafir ağalar için de aynı şekilde yapılır. Bu işleme bütün misafirler içeri alınıncaya kadar devam edilir. Merhabalaşma merasiminin uzamasını istemeyen misafirler "Cümleden merhaba yâran ağalar" deyince de merhabalaşma sona erer. Misafirlere kahve ikramı yapılır. Misafirin yanlarında oturan yâranlar misafirle meşgul olur, onu oyalar, oyunlar ve yâran hakkında sohbet ederler. Ola ki bir aksaklık var ise misafirin bunu fark etmemesi için gerekeni yaparlar.Başağalar nasıl otururs a yâranlarda aynı şekilde otururlar,ayak değiştirme işlemi oturuş sırasına göre yapılır ancak misafirler adaba aykırı olmamak üzere rahat oturabilirler.Dışarı çıkması gereken yâranlar çavuşa işaret eder durumu izah ederler,çavuş ta Başağalar dan izin alır yâranlar bu izinle edebince çıkıp ihtiyaçlarını karşılar ve aynı şekilde yerlerine otururlar.

MAHALLİ OYUNLAR VE ORTA OYUNLARI

Bütün yâran ve misafirler tamam olunca mahalli oyunları oynamak için Çavuş Küçük başağa'nın talimatı ile oyun için yâranları kaldırır. Ocak ve oyunların düzeni Küçük başağa'nın sorumluluğundadır.

Oyun için kalkan yâranlar odadan dışarı geri geri çıkarlar, kılık kıyafetini kontrol ettikten sonra sağ elleri kalpleri üzerinde içeri girerler ve odanın ortasında dururlar. Bu yâranların hangi oyunları oynayacağı ya Çavuş tarafından sazendeye söylenir veya oyun oynayacak yâranlar sazendeye işaret ederek o havaları çalmalarını söylerler.

Hem kendileri eğlenir hem de misafirlerine hoşça vakit geçirtmek için coşku ile bu oyunları oynarlar. Kömür Gözlüm, Mahim, Üçayak, Çarşılardan Üç Mum Aldım, Kahve Yemen'den gelir, Kürdün Kızı, Genç Osman, Fatma'm, Ark Altında Bendim Var, Yıldız, Depetarla, Bir gömlek giyer kısarak" gibi. Bu oyunlara misafirler de eşlik ederler. Bundan sonra misafirlerin de iştiraki ile orta oyunları başlar. Orta oyunu oynayacak yâranlar başağaların izni ile çavuş tarafından önlerine yere tura vurularak kaldırılır. Kalkan yâranlar dışarı çıkar, elleri kalpleri üzerinde tekrar içeri girerler. Bu oyunlar çavuş veya usta bir yâranın ebeliği ile teşekkül eder. yâran evinin ortasında daire şeklinde otururlar. Ebenin yaptığı veya söylediğini birbirlerine yapar veya söylerler. Bunları yapamayanlar çeşitli şekillerde cezalandırılırlar. Her ortaoyununun kendine göre bir adı ve bir oynanış şekli vardır. Bu oyunlar "Mani satma, Deveci biro, Samut simit, Kuşum, Tekerleme, vasil" gibi. Amaç hep birlikte hoşça vakit geçirmek hem de oyun bile oynanırken adap usûl erkan hakkında eğitim vermektir. Bu oyunlardan sonra kahve misafirleri için çavuş kahve getirir. Bunun adı "Kalk git kahvesi"dir. Kahve içildikten sonra sazende "Cezayir" adlı parçayı çalar. Bütün yâranla misafirler ayağa kalkarlar. Misafirler sıra ile geldiği gibi yârana sırtını dönmeden sağ eli kalbi üzerinde geri geri kapıya doğru çıkar, "Allahaısmarladık yâran ağalar ocağınız daim olsun" diyerek ayrılırlar. Misafirleri uğurlamaya Büyük ve Küçük başağa ile ocak sahipleri çıkarlar. Misafirler gidince başağalar tekrar yerlerine döner. Çavuş kapıdan dikkat çeker ve başağalar geliyor diye seslenirler. Bütün yâran ayağa kalkar, başağalar yerlerini alırlar. Gene sıra ile otururlar.Ocaklara her ne kadar usûl erkan görmüş insanlar davet edilse de bazen misafirler içerisinden yüzsüzleri de çıkabilir veya kişi yüzsüzlüğe vurabilir kalk git kahvesi verilmesine rağmen yâran ocağını terk etmemiştir. Başağa'nın da onayıyla bu misafire çavuş tarafından bir küllü kahve ikram edilir. Gene ocağı terk etmezse bu sefer süpürgenin üzerine misafirin ayakkabıları konularak yâran odasında misafirin önüne bırakılır. Gene de ocağı terk edeceğini anlamaz veya umursamazsa, çavuş ve iki yâranın da yardımı ile kol ve ayaklarından tutularak yâran evi dışına çıkarılır. yâranda kaldığı yerden yemek vaktine kadar eğlenceye ve sohbete devam eder.

YÂRANDA YEMEK HAZIRLIĞI VE YEMEK DÜZENİ

Gecenin ilerleyen saatlerinde Çavuş Başağa'ya yemeklerin hazır olduğunu haber verir. Başağa hazırlıkların yapılması için Çavuş'a talimat verir. Bunun üzerine yâranlar ibrik, leğen ve havlu ile yâran odasına girer, Büyük başağa'dan başlamak üzere Küçük başağa Reis, yâran ve misafir ağaların sıra ile ellerini yıkamalarına yardımcı olurlar. Daha sonra sofra bezleri ile içeri giren yâranlar sofra bezlerini serecekleri yerlere iki diz üzerine çökerler ve Çavuş yüksek sesle gelmiş geçmiş tüm yâranların ruhuna Fatiha diye seslenirler. Dua okunur ve sofralar kurulur. Sofralar yer sofrası olup, altlıklar üzerine büyük meydan sinileri konulur. Yemekler Çankırı'nın takım yemeği olarak bilinen özel mönüden oluşur. Düğün çorbası, cabada yâran güveç, etli pilav, bamya yemeği, tatlı ile hoşaftan oluşur. Miktarı ve tatlı ile hoşaf çeşidi önceden belirlenir ve ona göre yemek yapılır. 1950'li yıllardan önce özel maltızlarda pişirilen bütün et yemeği diye bilinen özel Çankırı yemeği ikram edilirmiş. Ancak ekonomik açıdan ve yapım zorluğu nedeniyle şimdilerde güveç tercih edilir olmuş. Kaza ve köylerde yemek çeşidine pek riayet edilmediği, daha ekonomik olduğu için kıymalı pide ikram edildiği görülmektedir. Gönlümüz Yâran Meclislerinde aynı yemeklerin yapılabilmesinden yanadır. yâranların tümü aynı yemeği yapmaya zorunludur. Bu mönü dışına çıkan yâranlar "Erkan" edilir, yani cezalandırılır. Yalnız Küçük ve Büyük başağaların yemek mönüleri farklıdır. Bu farklılık yemeklere çeşit ilave etmek ve tatlıda farklılık yapmak onların mürüvvetleri gereğidir. Sofralar hazır olunca çavuş büyük başağa'ya "buyur başağam" der. Büyük başağa Küçük başağa'ya, küçük başağa da reise, reis de bütün yâran ve misafirlere buyur eder. Usta yâranlar Büyük başağa'nın, kalfa yâranlar Küçük başağa'nın çırak yâranlar da reisin sofrasına otururlar. Misafirler ise bütün sofralara taksim edilirler. Yemeğe önce Büyük başağa başlar. Sıra aynı şekilde ve her yemekte devam eder.Sıra pilava gelince Büyük başağa çavuşa "Yollu yolsuz var mı?" diye sorar, çavuş da o gün hangi yâranlar muhakeme olacaksa o yâranların kaşığını pilava saplar. Maksat onların boğazına yemeği dizmek değil, biraz da muhabbettir. Sonra Başağa "afiyet olsun" der ve yemek devam eder. Yemek yenildikten sonra şu dua edilir:

"Bismillahirrrahmanirrahim

Bismi şah Allah Allah. Bu gitti ganisi gele, Hak Muhammed, Âli berekâtını vere, yiyip yedirene, pişirip kotaranlara Nur-iman ve aşk-ı şevk ola. Gittiği yerler gam ve gusse görmeye, hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaat bula, Lokman hakkına, evliya keremine, cömertler cemine, gerçek erenler demine, Hu diyelim yâran ağalar Hu, bizden evvel yâran yiyen yâran ağalarımızın ruhları için, cümle misafirlerin geçmişlerinin ruhları için, Allah rızası için El Fatihâ"

Bundan sonra sofralar kaldırılır. Yemeği hazmettirebilmek için ufak tefek oyunlar oynanır. Bu arada misafirlerin kahveleri hazırlanır ve çavuş misafirlerin kahvelerini ikram eder. Bu kahve misafirin gideceği anlamı taşır. Kahve boşları alınınca sazende Cezayir havasını çalar. Çavuş dikkat çeker ve bütün yâran ve misafirler ayağa kalkar. Sıra ile yüzleri yârana dönük olarak sağ elleri kalpleri Üzerinde kapıya doğru geri geri çıkarlar. Giderken "Allahaısmarladık, ocağınız daim olsun" derler. Bu uğurlamaya başağalar ve ocak sahipleri çıkarlar. Uğurlama bittikten sonra dışarıda yanan lambalar söndürülür. Başağalar ve yâranlar yerlerini alırlar. Artık bu saatten sonra yaren evine dışarıdan kimse giremez. Saat ise gece yarısını çoktan geçmiştir.

MUHAKEME

Muhakeme heyeti Büyük başağa, Küçükbaşağa, Reis'ten teşekkül eder. Yâranlarda jüridir. Büyük başağa Çavuş'a "Yollu yolsuz var mı?" diye seslenir. Bu muhakemenin başlaması anlamındadır. Çavuş kırmızı minderi Başağaların tam karşılarındaki orta yere getirir. Başağalar ve bütün yâran iki diz çöker durumda oturuşa geçerler. Bu oturuş muhakeme sonuna kadar devam edeceği için Büyük başağa yâranların sükunetle oturmalarını söyler. Suçu olan yâranlar var ise Büyük başağa'nın emri ile Çavuş tarafından isimleri söylenir, isimleri söylenen yâranlar odadan dışarı çıkarlar. Çavuş, muhakeme heyetine yâranların suçlarını iletir ve bundan sonra yâranlar sıra ile içeri alınır. İçeri giren yâran sağ eli kalbi üzerinde "Selamünaleyküm"der ve kırmızı mindere iki diz üzeri oturur. Kendisine suçu söylenir "doğrumudur"diye sorulur,yâran suçunu kabul ederse "Doğrudur Başağam "der,suçsuz olduğunu söyler ise muhakeme heyetine savunmasını yapar,yâran haklı bulunursa beraat eder,suçlu bulunursa "yolum ile yoldayım"diyerek verilecek cezaya razı olduğunu bildirir.Bu muhakemede verilen cezalara yâranlar kesinlikle uyarlar. Cezalar suçun niteliğine göre değişir,yâran'a çay kahve ikramından başlamak üzere tıraş, hamam, yemek, gezili yemek gibi cezalar olabilir.

Bir de sosyal içerikli cezalar vardır,onlarda fakiri gözetmek maksadı ile onların yiyecek,giyecek ve yakacak ihtiyaçlarını temin etmek gibi,buda yâran'ın sosyal bir kurum olduğunun en büyük delilidir.Muhakemede verilebilecek en büyük ceza yârandan ihraçtır.Geçmiş yıllarda bu tür olaylar yaşanmış ve yârandan ihraç olan şahıslar utançlarından bir daha geri dönmemek üzere memleketi terk etmek zorunda kalmışlardır.İhraç kararı verilen yerine başka kimse alınmaz ve onu temsilen yerine bir ağaç kütüğü konulur bundan da anlaşılır ki bu yâranda bir ihraç vardır ve edepsizliğin cezası da budur diye.Başağalar muhakeme edilemezler.ancak suçları var ise kendilerine iletilir onlarda o suçun karşılığındaki cezayı kendilerine indirimsiz uygularlar, buda Başağa'ların mürüvvetindendir. Sazendeler muhakeme sırasında oda dışına çıkarılırlar, çünkü onlar yâran değildirler ve onlara da bu muhakemede maddi ceza verilemez ,ancak suçları var ise el ve ayaklarına tura ile vurma cezası verilebilir. Çavuş muhakeme sırasında içeride bulunmak zorunda kaldığı haller dışında dışarıda durur, çünkü o da yâran değildir.Bu muhakemede ona da maddi ceza verilemez,suçu var ise el ve ayaklarına tura ile vurma cezası verilir. Bu cezalar kime ve niçin verilmiş olursa olsun kesinlikle dışarıda konuşulamaz.Muhakemesi biten yâranlar yerlerine otururlar,böylece muhakeme sona erer ve artık sabah olmak üzeredir yâran ocağa kaldığı yerden devam eder.

ARAP VERME

Ocak devir teslim merasimidir.Geçmiş yıllarda kim ne zaman ocak yakacağını bilmezmiş, bu tören yapılırken sazendenin çalıp,söylediği Arap verme havası çalarken "Kalk gidelim bizim bağa, Selam verdim sağa sola, yâranbaşı izin kime" diye söylenirken Büyük başağa etrafına bakınır, ocak yakmayan yâranlardan birinin adını söylemesi ile bir sonraki ocak yakma sırasını belirlermiş. Günümüzde ise ocak yakma sırası kura ile belirlenir olmuştur. Bu hafta ocak yakan yâranlarla, önümüzdeki hafta ocak yakacak yâranlar odanın tam orta kısmında karşılıklı ve iki diz çökerek otururlar, bu sırada Çavuş tepsi içerisinde dört adet fincanla kahveleri getirir.

Sazende Arap verme havasını çalar ve söyler, bu havanın bitiminde Çavuş kahveleri önce ocağı teslim edenlere, sonra teslim alanlara ikram eder. Kahveler içilir, Başağalar Arap'ı teslim eden yâranlara "Geçmiş olsun", teslim alan yâranlara da "Hayırlı olsun yâran ağalar" der. Artık haftaya ocak yakacak yâranlara temsili olarak zilli maşa ve tef'i teslim ederler. Haftaya kadar bunların muhafazası onlara aittir.

Artık sabah olmuştur, acı ve tatlısı ile bir ocak daha bitmiştir. Sazende Cezayir (uğurlama) havasını çalar, Çavuş Başağalar'dan aldığı direktifle dikkat çeker, bütün yâran ayağa kalkar, önce Büyük başağa, sonra sıra ile Küçük başağa, Reis ve yâranlar teker teker dışarıya çıkarlar. Hep birlikte sabah namazına gidilir, haftaya buluşmak üzere vedalaşarak dağılırlar. Büyük başağa'nın ocağından sonra da o yıl için artık yâran bitmiş olduğundan vedalaşma da tek tek herkes birbiriyle helalleşir.

Tekrar yâran yiyebilmek için temennileşerek ayrılırlar. Bu yıl için yâran bitmiştir, ama yâranlık hiç bir zaman bitmez. Orada alınan terbiye gereği yâran kendini ömür boyu yâran görüp o şekilde hareket etmeye mecbur addeder.

NE MUTLU ÇANKIRI'DA YÂRAN YİYENE,NE MUTLU YÂRAN OLARAK ÖLENE.

ARAP VERME HAVASI

Fakirim geldim meydane
Elinde gül dane dane
Baş ağa izin kime
Paşam sohbetin kutlu olsun
Yeniçeri yeniçeri
Belindedir hançer bıçağı
Yâran ağa al arabı gir içeri
Paşam sohbetin kutlu olsun
Başına bağlıyor astar
Başağam cemalin göster
Yâran sohbetin ister
Paşam sohbetin kutlu olsun
Kalk gidelim bizim bağa
Selam verelim sağa sola
Yâran başı izin kime
Padişahım sohbetin kutlu olsun
Hacı hacı canım hacı yar malım yar
Başındadır altın tacı ah ağam ah
Sohbet tatlı sonu acı
İç paşam sohbetin şen olsun
Ocak yakar çıra ile
Sohbet yerler sıra ile
Sıra değil para ile
İç ağan afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Alaca mintan diktirir
Karacaları söktürür
Sohbet sarığı sattırır
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Bakırcılar döğer kazan
İçimizde yoktur kızan
Sanatını satta para kazan
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Bahçede erik olmasın
Soyunda Yörük olmasın
Evimiz çürük olmasın
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Bayramlarda olur ardınç
Topçularda olur hartuç

Şu güveği şu da sağdıç
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Makadlarda olur sarkaç
Kimi yalan kimi gerçek
Yâranlar istiyor sohbet
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Saray köyün samanı
Bitmez dağın dumanı
Getir haftaya kemanı
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Evlerinin önü şimşir
Pilavı yağlıca pişir
İç ağam afiyet olsun
İçmesen de uğurlar olsun
Evlerin önü dere
Pilavın içinde deve
Evlerinin önü yazı
Yazıda koşar tazı
Pilavın içinde kuzu
Et paşam sohbetin sıradan kalma
Evlerin önü büklük
Mevlam göstermesin yokluk
Pilavın içinde keklik
Et paşam sohbetin sıradan kalma
Arap seni gezdirirler arayı arayı
Yazarlar aklar üzerine karayı
Yâran ağa yaptı sırayı
Et paşam sohbetin sırandan kalma
Arap seni beslesinler bal ile
Dört yanını sarsınlar gül ile
Edep ile erkan ile yol ile
Et paşam sohbetin sırandan kalma
Çavuş ağa davet eder getirir
Kadir mevlam eksiğini yetirir
Başağalar hep işleri bitirir
Et paşam sohbetin sırandan kalma
Git çarşıya yağın acısını alma
Akşama kadayıf geceye helva
Et paşam sohbetin sırandan kalma

AHİLİK TEŞKİLATI VE YÂRAN

Anadolu, Türkler tarafından fethedildikten sonra bir çok defa Türk göçlerine kucak açmıştır. Bu göçlerle Asya nın büyük Türk şehirlerinden gelen sanatkarlar ve tüccarlar, Anadolu da bulunan yerli Bizanslı meslektaşları ile rekabet edebilmek için kendi aralarında teşkilatlanmışlardır. Kurulan bu teşkilata Ahi Birlikleri denir.

Kelime olarak AHİ kardeş, cömert, yiğit anlamına gelir.

Ahi Birlikleri kurulurken elbette daha önce kurulmuş bulunan ve Türklerin yakından bildikleri benzer teşkilatlardan faydalanılmıştır. Ancak, onlar taklit edilmemiş Türk ün teşkilatçılık vasfı sayesinde oluşumuna çeşitli unsurların katıldığı orijinal bir sentez meydana getirilmiştir.

Ahilik üzerinde ciddi araştırmalar yapan batılı oryantalistler de bu teşkilatın temelini doğuya özellikle İslamiyet ten sonra Araplar arasında gelişmiş Fütüvvet Teşkilatına dayandığına fakat Ahiliğin Anadolu Türklerince İslam Ahlakı ve Türk geleneklerine göre geliştirildiğine inanmakta, Müslüman Türk e has bir teşkilat olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Ahilik Anadolu da 13. yüzyılda kurulup,belirli kurallar içinde esnaf ve sanatkarlar birliğini ifade ettiği gibi, fütüvvetten farklı, mesleki kuruluş olarak ta Anadolu Türklerinin şekillendirip kendi damgalarını vurarak geliştirdikleri bir kuruluştur.

Ahiler Anadolu da kurup geliştirdikleri esnaf, meslek ve sanatkarlar yardım dayanışma teşekkülleri sayesinde doğudan ard arda gelen Türk halkının rahatça yerleşmelerini iş sahibi olmalarını ve güven içinde yaşamalarını hazırladılar. 13.yüzyıl ortalarına doğru on binlerce kişilik kafileler halinde Anadolu ya gelen Türk lerin büyük çoğunluğu esnaf ve sanatkardı. Bunlar Anadolu nun ekonomik ve sosyal yaşantısında esaslı değişiklikler yaptılar. Türklerin şehirlere yerleşmesini hızlandırdılar. Bu yeni gelenler hem yerli Bizans halkına karşı hem de kendilerine buraya kadar kovalayan Moğollara karşı savunmak için örgütlenmek zorunda idiler. Yerli Bizans esnaf ve sanatkarlarının rekabetlerine, kendi sanat ve meslek kuruluşlarına çeki düzen verip daha sağlam daha kaliteli ve daha ucuz mal üreterek Moğol saldırılarına karşıda halkı gerektiğinde savaşa hazır duruma getirerek karşı koyabilmişlerdir.

Bu kuruluşun amacı 13.yüzyıl ortalarında Asya daki büyük ve uygar Türk şehirlerinden gelen çok sayıdaki sanat ve meslek sahiplerine kolayca iş kurmak yerli Bizans sanatkarları ile rekabet edebilmek,sanat ve ticaretlerinde tutunabilmelerini sağlamak için ürettikleri malların kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak sanat ve meslek sahiplerini ahlaklı, insaflı yetiştirmek, Türk halkını ekonomik yönden bağımsız hale getirmek, ihtiyaç içinde bulunanlara her alanda yardım etmek ,ülkeye yapılacak yabancı saldırılarında devletin silahlı kuvvetlerinin yanında savaşmak, Türklük şuurunu sanatta, dilde, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde milli heyecanı artırmak ve ayakta tutmaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için, esnaf ve sanatkarlara iş yerinde yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi ile mesleğin incelikleri öğretilirken, akşamları toplandıkları yâran meclislerinde ve ahi toplantılarında ahlak eğitimi uygulanıyordu. İyi ahlakın sanatın ve konuk severliğin bir bileşimi olan ahilik daha Selçuklular devrinde o denli saygın bir duruma geldi ki bu kurum yüzyıllar boyunca esnaf, sanatkar ve meslek sahiplerine yön vermiş,onların sosyal ve

ekonomik alanda başarılı olmalarını mümkün kılmıştır. Hacı Bektaş töreleri ile birlikte halkın yaşantısında rol oynamış hükümdarların bir kısmı dahil devlet adamları bile bu kuruluşa üye olmuşlardır. Örneğin Osmanlı Sultanlarından Orhan Gazi ve onun oğlu 1.Murat, bir ahi baba elinden şed kuşanmışlardır. Ahiler gerçekten meslek ve sanat sahibi, konuksever ve ahlaklı kişilerdi. Onlar yamak, çırak ve kalfa olarak yanlarına alıp yetiştirdikleri gençleri her yönden yetenekli, ahlaklı ve vatansever yapıyorlardı. Selçuklular döneminde olduğu gibi, Osmanlılar döneminde de çok itibar görüyorlardı onları sınır boylarında düzen kurucu ve düzeni koruyucu kişiler olarak kullandılar. Oralarda kurdukları vakıfların yönetimini onlara verdiler. Ahi birlikleri Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşun da da rol oynamış,Müslüman Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel hayatını tanzim eden kurumlardan biri olarak yüzyıllarca varlığını devam ettirmiştir. Ahiler Osmanlıların ilk zamanlarında çok önemli görevler ifa etmişler, Anadolu da güvenlik sağlamaya çalışarak bu sırada kuvvetlerini dışişlerine yöneltmek zorunda olan Osmanlıların yükünü hafifletmişlerdir. Düzme Mustafa vakasında Bursa şehrini hücumdan kurtarmış olmaları bunun güzel bir örneğidir.

Ahiliğin asıl amacı insanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarını sağlamaktır. Bu anlayış ahilerin dünya için ahiretini veya ahireti için dünyasını terketmeyen dengeli bir hayat anlayışı geliştirmelerini sağlamıştır. Ahiler çatışmacı değil dayanışmacı bir ruh yapısına sahiptirler. Zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet, kısacası toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi münasebetler kurarak herkesin huzur içerisinde yaşamasını sağlamak Ahi birliklerinin başta gelen amacıydı. Toplumda çeşitli statülerin ortaya çıkmasını bazı insanları zengin bazılarının fakir olmasını Ahilik normal karşılar,ancak güçlünün zayıfı ezmesine veya bir kimsenin haksız kazanç sağlamasına şiddetle karşı çıkar. Ahilikte toplum bir bütün olarak kabul edilir. İnsanlar mesleklerine, mevkilerine ve servetlerine göre ayrılmazlar. Her fert toplumun bir parçası olarak görülür. Bir insanın rahatsızlığı kademeli olarak bütün toplumu etkiler. Komşusu aç iken, tok yatanın ağır bir dille suçlandığı bu düşünce sisteminde, sınıflı bir toplum yapısı kesinlikle reddedilmiştir. Bu sebeple dayanışmacı bir toplum yapısı benimsenmiştir. Teşkilat yalnız üyelerini değil toplumun bütün fertlerini düşünmek ve yapısını buna göre ayarlamak zorundaydı. Nitekim bir ahinin kazancının geçiminden arta kalanın bütünüyle muhtaçlara yardımda kullanılması ahlak kaidesi haline getirilmişti. Bu birliklerde can ve mal beraberliği olarak ifade edilen dayanışma duygusunun son derece ileriye götürüldüğü görülmektedir. Öyle ki bu dayanışmayı bozacağı endişesi ile Sermaye artırımı ve aşırı kazanç arzusu bile kesinlikle engellenmiştir. Selçuklular ve beylikler döneminde devletin denetimi dışında faaliyetlerini devam ettiren Ahi birlikleri geliştirdikleri dayanışma modeli ile toplumda sosyal adalet ve huzur sağlamayı gaye edinmişlerdir. Bu anlayış içinde dayanışma, yalnız meslek mensupları arasında değil toplumun bütünlüğü içinde ele alınmaktaydı. Herkesin çalışmasını istemek, işsize iş bulmak, herkesi bir meslek sahibi yapmak, yoksul ve sakatlara yardım etmek aslında bir devlet görevidir. Ama bu görevler Ahi birliklerince yapılmaktaydı, ve bu görevleri yapmaları için onları kendi ahlak ve mesuliyet anlayışları dışında hiçbir müeyyide yoktu. Ayrıca devletin denetimi dışında faaliyetlerini devam ettirmelerine rağmen her zaman sosyal adalet ve huzurun sağlanması hususunda bütün gayretlerini gösteren ordunun ihtiyacı olduğu zaman gerekli vasıflı iş gücünü temin ederek onun emrine veren Ahi birliklerinin bu

faaliyetleri, Türk toplumundaki gönüllülüğe bağlı Devlet-Millet iş birliğine açık bir örnek teşkil eder.

AHİLİKTE VE YÂRAN MECLİSİNDE AHLAK EĞİTİMİ

Ahi birlikleri, mensuplarının daha iyi yaşamasını, mesleğini daha iyi yaparak geliştirmesini sağlamakla kalmıyor aynı zamanda belki bundan daha büyük bir dikkat ve önemle üyelerinin terbiyesi, fazileti, doğruluğu, inançlarının geliştirilmesi gibi manevi konular üzerinde de duruluyordu. Bir çok yabancı yazarın dikkatini çeken ve takdirini toplayan Türk esnafı, güzel ahlak prensiplerini bu kurumlarda öğrenirler ve hayatlarında uygularlardı. Ahi birliklerince taviz verilmeden uygulanan ahlak kaidelerine uymayanlar cezalandırılırdı. Ahilik ahlakını meydana getiren kaideler AÇIK ve KAPALI, DIŞA ve İÇE ait olmak üzere sınıflandırılabilir. Kapalı ve içe ait olan emirler-şalvar, mide, göz, kulak, el-ayak ve hırsla ilgili olan emirlerden ibarettir. Şalvar ile ilgili emir, gayr-i meşru ilişkilerden sakınmayı, mide ile ilgili emir, yasaklanmış yiyecek ve içeceklerden sakınmayı, göz ve kulak ile ilgili emir, görülmemesi ve duyulmaması gereken şeyleri görmekten ve duymaktan sakınmayı, el ve ayak ile ilgili emir,kötülük etmekten sakınmayı, hırs ile ilgili emir, dünya nimetlerine karşı aşırı tamah etmekten sakınmayı gerektirmektedir.

Bu emirler ülkemizde "eline, diline, beline hakim ol"şeklinde özetlenerek kullanılan bir deyim olmuştur.

Açık ve dışa ait olan emirler ise, cömertlik, tevazu, kerem "Ali-cenaplık ve alçak gönüllülük" merhamet ve bağışlama,dünyanın geçici zevk ve heveslerine aldanmama gibi hususlardır.

Sayılan bu emirler incelendiği zaman bunların genel bir ahlak yapısını yansıttığı görülmektedir.

Ayrıca ahi ahlakında şu güzel prensipleri de görüyoruz.Ahinin emeğini değerlendirecek bir işi, özellikle bir sanatı olmalıdır. Ahi, birkaç iş veya birkaç sanatla değil kabiliyetine uygun bir iş veya tak bir sanatla uğraşmalıdır. Ahi işinin ve sanatının pirlerinden, kendi ustasına kadar bütün büyüklere, içten bağlanmalı, sanatında ve davranışlarında onları örnek almalıdır. Ahi kazancını geçiminden arta kalanı bütünüyle fakir ve işsizlere yardımda kullanmalıdır..

Ahilik, işsizliğe karşıdır. Herkesin bir işi olmasını ister. Ancak hiç kimsenin emeğinin karşılığından fazlasını almasına da müsaade etmez. İşsiz kalanlara iş bulmak da teşkilatın vazifelerindendir.

Ahilik İslam inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemidir. Bu düşüncede insan sistemin ortasına oturtulmuş olup her şey onun dünya ve ahiret mutluluğu için düzenlenmiştir. Hiçbir şeye eşref-i mahlukat kabul edilen insandan daha fazla değer verilmez. Bu anlayış ahiliğin bütün faaliyetlerinde hakim olan bir düsturdur.

Ahilik her şeyden üstün tutulan insanın dünyasında ve ahiretinde mutlu olabilmesi için onu bir bütün olarak ele almış ve "İnsan-ı Kamil " diyebileceğimiz bir ideal tip ortaya koymuştur. Ahi ahlakının kaideden faydalanarak insanların görgü kuralları ile ictimai hayatı düzenlenmiştir. Türk sosyal hayatını yüzyıllarca denetimi altında bulunduran Ahi birlikleri tarihe karışmış bir kurum olmasına rağmen Anadolu

nun çeşitli yörelerinde bu anlayış sisteminin devam ettirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Özellikle Çankırı da yâran meclisleri, sıra sohbetleri, köylerde yapılan oda sohbetleri ile yaşatılmaya çalışılan bu gelenek tarihi bir miras olarak sahiplenilmiştir evrensel ahlak ilkeleri ile yüzyıllar ötesine ışık tutacağına inandığımız bu sosyal kurum eğitim, istihdam, üretim üçlüsünü en mükemmel şekilde hayat boyu eğitim inancı ile devam ettirecektir.

LONCA TEŞKİLATLARININ KURULUŞU VE YÂRANLA İLİŞKİSİ

Ahi teşkilatları 18.yüz yılda artan nüfus ve çoğalan meslek guruplarının ihtiyacına cevap verebilmek için lonca teşkilatlarına dönüşmüştür.

Bu teşkilat her meslek dalının kendi bünyesinde oluşturulan ve seçimle işbaşına gelen, demokratik yönetim sergileyen bir heyet olmuştur. Heyet Ahi baba vekili, Esnaf kahyası, Yiğit başı ve mütevelliden oluşmuştur. Bu teşkilat esnaf ve sanatkarlar arasındaki birlik ve beraberliği tesis etmenin yanında ticaret ahlakına uygun çırak, kalfa ve usta yetiştiren icazet veren bir kurum olmuştur. Herhangi bir sanata çırak olarak başlayan kişi kalfa ve usta olabilmek için bu heyetten icazet almış, törenle şet (kuşak) kuşanarak kademe yükseltmiştir. Her törende ayrıca esnafa ziyafetler verilmiştir.

Kimse çıraklığını yapmadığı bir mesleğin ustası olamamıştır. Ahilik temel kuralları ve ticaret ahlakı aynen bu teşkilatta da muhafaza edilmiş genel ahlaka uymayan esnaf ve sanatkarlar cezalandırılmıştır. Standartlara uygun mal üretmeyen, müşterilerine iyi davranmayan esnaflara çeşitli cezalar verilmiş suçların tekerrürü halinde meslekten men cezaları bile uygulanmıştır.

Günümüzde ise Ahilik ve lonca teşkilatlarının görevini memleketimizde yâran meclisleri üstlenmiştir. Yâran kelime itibarı ile kardeş, dost, arkadaş demektir. Mana olarak Türk örf, adet ve geleneklerinin İslam ahlak ve fazileti ile bütünleşerek sevgi, kardeşlik, birlik ve beraberlik içerisinde yaşatılan milli kültür mirasımız, ilim ve irfan yuvası edep ve terbiye ocağıdır.

Yâran meclisleri 24 oğuz boyunun temsil edildiği bir büyük başağa, bir küçük başağa ve 22yârandan mütüşekkildir. Çavuş yâranın hizmetini yerine getiren kişidir. Yâran değildir, fakat bu mecliste yârandan ayrı değerlendirilmez. Yâranın oturuş düzeni iki başağa arasında,usta yâranlar küçük baş ağanın sağında oturanlar kalfa yâranlar büyük baş ağanın solunda oturanlar çırak yâranlardır. Şahan içi diye bilinen sazendelerin oturduğu yerde de bundan sonraki yâranlarda çırak olacak yamaklar otururlar.

Büyük baş ağa ahi baba vekilidir, küçük baş ağa esnaf kahyası, yâran reisi yiğitbaşı, usta yâranlarda mütevellidir. Toplumun genel ahlak yapısına aykırı hareketlerin tümünün cezalandırıldığı bu meclislerde İslâmi ve genel ahlak kuralları ile ticaret ahlakına uyan toplumun her kademesinde görev alan saygın ve karakterli insan yetiştiren edep,ilim ve irfan okuludur. Toplumumuzda o kadar saygın bir konumu vardır ki bir zamanlar evlenecek delikanlılara yâran meclisine katılıp katılmadığı sorulurmuş. Yâran meclislerine katılmayanlara kız vermezlermiş Çankırı'mıza ait bir de atasözü vardır “Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi” diye.

Yöremiz folklorunun da icra edildiği bu meclisler halen ilimizde ilk günkü gibi yaşatılmaya çalışılmaktadır. Son günlerde görsel medyada işin folklorik boyutu

güncel olarak işlenmektedir. Oysa yâran bir yaşam biçimidir ve bir bütün olarak ele alınmalıdır.

YÂRAN GELENEĞİNDE DÜĞÜN MERASİMLERİ

Yâranlardan biri veya bir yakını evleniyorsa Çankırı geleneklerine göre kız isteme, adetleri yapılır önceden görülüp beğenilen kız oğlan tarafının büyüklerince Perşembe akşamı "dünürlük" kız isteme merasimi ile ailesinden istenir, kız tarafıda bu izdivacı onaylamışsa dua edilerek söz kesilir, nişan merasimi yapılacaksa tarih belirlenir ve yine iki ailenin çağıracağı davetlilerin katılımımı ile nişan merasimi yapılır. Düğün hazırlıkları başlar düğünde Çankırı geleneklerine göre yapılır, genellikle Cuma günü öğle namazı çıkışı erkek tarafının davetlileri ile çeyiz almaya kız evine gidilir,dualar eşliğinde çeyiz alınarak damat evine getirilir. Cumartesi günü baş donanma gecesi "güveyi giydirme" tertip edilir. Baş donanma ilkindi veya akşam namazından sonra mevlit-i şerifle başlar dualarla damat bey giydirilir. Sonrasında davetlilere yemek ikram edilir. Daha sonra sazlı sözlü eğlence faslı başlar. Bu gecenin tüm hizmeti yârana aittir. Sabaha kadar veya gecenin geç saatlerine kadar devam eder. Pazar günü damat bey yâranlarla birlikte hamama giderler hamamda damat tıraşı da yapılır, bu sırada yemekler hazırlanır hep birlikte yemek yenilir, yemek sonrası hep birlikte gelin almaya gidilir, gelin eve getirildikten sonra damat bey, arkadaşları ve yâranlar, sazendeler eşliğinde güveyi gezmesi diye tarif edilen gezi tertip edilir. Çankırı'nın kale, Taş mescit, feslikan veya kara köprü mevkileri gezilir.Çankırı mahalli türküleri söylenir ve oynanır.Damat beyi yâranlar ve arkadaşları hep birlikte yatsı namazına camiye götürürler, namaz çıkışı yine hep birlikte damat evine bir hoca ile birlikte gelirler, hoca dua okur damat bey büyüklerinin ellerini öper arkadaşları ve yâranları da şaka için damat beyin sırtına hafifçe vurarak damat beyi zifaf odasına gönderirler. (Günümüzde düğünler balo şekline dönüşmüş olup güveyi gezmeleri pek fazla görülmez olmuştur). Düğünlerde hediye adettir ve yâranlar damat beyin ihtiyacı olan meblağı yüksek bir şeyi hep birlikte alırlar. Buda toplumsal dayanışma sembolüdür.

YÂRAN GELENEĞİNDE CENAZE MERASİMİ

Yâranlardan biri veya bir yakını hakkın rahmetine kavuşmuşsa haber alan yâranlar hemen cenaze evinde toplanırlar, duymayanlara haber verirler. Cenaze her hangi bir sebeple o gün defnedilmeyecekse ertesi güne kadar cenaze evinde beklemek adettendir. Cenaze malzemeleri temin edilir, mezar yeri seçilir ve mezarcıya haber verilir. Sabahın olmasıyla cenaze uygun bir yerde yıkanır, cenaze yıkanırken camilerden selalar verilir o kişinin aramızdan ayrıldığı eş, dost ve akrabalarına duyurulur. Cenaze kefenlenip tabuta konulur dua ile evinden alınır ve cami önündeki musalla taşına omuzlarda getirilir. (Bu cami genelde Sultan Süleyman Camiidir). Cenazeyi musallada vakit namazına kadar bekletmek adettendir. Vakit namazdan sonra yine hep birlikte cenaze namazı kılınır, mevta omuzlarda kabristana getirilir. Defin işleme bitince daha önce okunmuş olan hatmi şeriflerin duaları ile Yasin-i Şerif okunur ve ruhu için dualar edilir. Cenaze sahiplerine hep birlikte baş sağlığı dilenir.

Kabristandan sonra cenaze evine gelmek, taziyede bulunmak adet olmuştur. Komşular arkadaşlar ve yâranlar cenaze evine sıra ile 40 gün yemek getirirler. Buda adettendir ve akşam cenaze evine 10 hafız gelir hatim yapılır dualar yapılır izzet-ikram yaptıktan sonra dağılırlar, hizmetlerin hepsini yâranlar yaparlar çünkü kendilerine bir vazife bilirler bu işi aldıkları edep ve terbiye bunu gerektirmektedir. Çeşitli mübarek gün ve gecelerde cenaze anılır, kendisi için dua edilir mağfiret dilenir. Ne mutlu Çankırı da yaran olarak doğana Ne mutlu, Çankırı da yaran olarak ölene.

BİR KÜLTÜR MİRASI OLARAK YÂRANIN GELECEK NESİLLERE DEVRİ

Oğuz boy beylikleri arasında dayanışma toplantıları ve yönetim şekli ile başlayan Ahilik ve Lonca teşkilatlarının tüm kurallarını bünyesinde bulunduran bu müessese özünü kaybetmeden gelecek nesillere aktarılma mecburiyetimiz olan yaşam biçimidir. Son dönemlerde, insanlık gündemine düşürdüğü yeni ve tüm dünyalıları etkileme imkanları, insani değerlerin hızla aşınma ve bozulma sürecine girmesi, doyumsuzluk, sömürme ve hükmetme girişimlerinin doğurduğu sancılar içinde kendini arayan insana inancının gereklerini yerine getirmek isteyen Müslüman esnafa, geçmişteki uygulamalardan örnekler sunularak yardımcı olmaya çalışmak hepimizin görevidir. Çünki davaların yaşatılmasında ve gelecek nesillere intikal ettirilmesinde vazgeçilmez üç adım söz konusudur.

1-Bizzat yaşamak

2-Kurum ve kuruluşlarını kurmak, kurdurmak ve yaşatmak.

3-Eğitim ve öğretimini yapmak, yaptırmak, yapanlara destek olmak, Bu üç adım veya aşama zaman zaman farklı yoğunlaşmalar, birinin ötekinden bir basamak yukarı çıkması, geri kalması görülebilir. Fakat bu üç adım ve aşamanın üçünün birden icrası anlamına gelecek faaliyetler olmadan bu dileğimizi gerçekleştirmek imkansızdır. Geleneği küçümsemeden, aklı putlaştırmadan, ekonomiyi her şeyin önüne geçirmeden ülke ve dünya gerçeklerini dikkate alarak hizmet vermeliyiz. Bizler üstlendiğimiz tarihi misyonun bilincinde Ahi yâran meclisi kültür ve dayanışma derneği olarak çalışmalarımızı aralıksız sürdürüyoruz, bu hizmetleri yerine getirirken bizlere yardımcı olan herkese şükranlarımızı sunuyor, tüm dernek, vakıf, federasyonları, sivil toplum kuruluşlarını, mahalli ve genel idareleri ve tüm halkımızı bu kültürün yaşatılması, aslını kaybetmeden gelecek nesillere aktarılmasında gereken hassasiyeti göstermesini ve bizlere destek olasını arzuluyoruz.

GENEL OLARAK YÂRAN TEŞKİLÂTININ TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİSİ

Oğuzlardan günümüze kadar yaşatılan Türk örf, adet ve geleneklerinin, İslam ahlâk ve fazileti ile yoğrularak Ahilik ve lonca teşkilâtlarının kural ve kaideleri ile de şekillenen yâran yürek bütünlüğü, yiğitlik, arkadaşlık ve dayanışmadır. Aynı zamanda muhabbet, sosyal yardımlaşma ve toplu eğlence gibi kültürel kaynaşmayı da bünyesinde taşır.

Belli bir disipline bağlı teşkilâtlı bir gelenek halinde varlığını sürdüren yâran sohbetleri Çankırı halkı için bir yaşam biçimi olmuş ve her dönemde saygınlığını

koruyan âdeta bir ilim, irfan yuvası-talim ve terbiye okulu gibi görülmüştür, bu nedenledir ki halk bu mecliste yetişen insanları üstün karakterli, dürüst, çalışkan, karşılık gözetmeden yardım eden,bilgili ve kültürlü olduklarını bilir. Kendi çocuklarının da bu meclislere girmesi için uğraş verirler. Halkın bu teveccühü de boş değildir. Çankırı'nın geçmişinde ve bugününde saygın ve itibarlı insanlar bu meclislerde yetişmiştir. Dileğimiz odur ki bundan sonra da toplumun her kademesindeki saygın ve itibarlı insanlar bu meclislerden yetişir. Yâran olmak bir ayrıcalıktır, bu ayrıcalığı her Çankırılı yaşamalıdır.

Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni çerçevesinde gerçekleştirilen programların ikincisi "Yâran Kültürü ve Çankırı" konusuna ayrılmış ve programa katılan çok değerli bilim adamları önemli tebliğlerle bu kültür mirasının altını bir kez daha çizmişlerdir.

VASİYETİMDİR

Ey Oğul ,
Bu Kültürün yaşaması için elinden gelen her türlü gayreti göster ,
Ne kendinden bir şey kat ne Kültürden bir şey çıkart ,
Hangi Makam ve Mevki ye gelirsen gel asla İnsan olduğunu unutma ,
Hakkını , Hukukunu , Haddini ve Hududunu bil .

A. Akbarlıoğlu

YÂRAN MECLİSLERİNDE SÖYLENEN VE OYNANAN MAHALLİ OYUNLAR

Yâran meclislerinde icra edilen bütün şarkı ve türkülerin tamamı ilimize ait parçalardır bunların kendilerine göre ayrı ayrı çalınıp söylenme ve oynanma şekilleri vardır bunları kısım kısım belirli başlıklar altında toplamak mümkündür.

AKŞAM HAVALARI

Bu havalar yâran meclisi toplanıp selamlaşma ve kahve içiminden sonra ocağın açılmasıyla başlanarak söylenir.Sesi güzel yâranlar çavuş tarafından kaldırılır bu yâranlar yüzleri yâranlara dönük olarak yere iki diz üzeri yan yana çökerler sazende ve yâranlarında eşlik etmesi ile iki yana yaylanarak ve alkışlarla tempo tutarak söylenir:

Ah yine akşam oldu Ezan sesi var
Dost sabah olmayınca kapı açılmaz
Ayva dibi serin olur yatmaya
Karataş
Karşıda harar durur
Samsun iskele başı

MAHALLİ OYUN HAVALARI

Bu oyunlar değişik figür ve tarzlarda oynanan estetik içerikli oyunlardır
Çarşılardan üç mum aldım yakmaya
Kahve yemenden gelir
Kömür gözlüm
Mahim
Duvara vurdum kazmayı (üç ayak)
Mineler
Ark altında bendim var
Fatmam
Kürdün kızı
Bir gömlek giyer kısarak
Genç Osman
Kaleden kaleye şahin uçurdum

DAHA HIZLI SÖYLENEN VE OYNANAN OYUNLAR

Bu oyunlarda serbest şekilde oynanan kesin yapılması gereken figürleri olmayan herkesin değişik şekillerde oynaya bildiği oyunlardır.

İmaret
Yıldız
Tepe tarla
Aşkınla perişan yari görünce
Çıra çattım yanmadı
Hancı Osman
Fadime'm
Merdiven altında bir lira buldum
Yaş kiremitten su damlar
Bahçelerde pırasa
Şol yüce dağdan bir yol aşar
Su gelir millendirir
Meşe meşeye benzer
Bulguru kaynatırlar
Kaynana
Affe
Güllü
Kahveci

OTURAK HAVALARI

Bu havalarda çay, kahve içerken oyun aralarında yâranlar dinlenirken mahalli oyunların aralarında sazende tarafından çalınıp söylenir yâranlarda eşlik ederler.

İki geyik bir dereden su içer
Binbaşının adı Halim
Atımı bağladım ben bir meşeye
Akşam oldu pencereye aller gerildi.
Yüzüğümün allıda pullu kaşı var.

AKŞAM HAVALARI

AH YİNE AKŞAM OLDU

Ah yine akşam oldu ezan sesi var yar,yar aman hey
Hep ellerin yâranı var eşi var aman eşi var
Ben garibim şu cihanda nesi var yar aman hey
Ben saramam ay efendim yar sarsın aman yar sarsın
Akgül ile kırmızı gül kavuşur yar yar aman hey
Kavuşur da bir arada buluşur, aman buluşur
Hasret olan bir gün olur kavuşur yar yar aman hey
Ben saramam vay efendim yar sarsın aman yar sarsın

DOST SABAH OLMAYINCA

Dost sabah olmayınca kapı açılmaz
Günler doğmayınca benler seçilmez
Yavru da gelmeyince bade içilmez
Şebabım gel gel aman da gel gel sunamda gel gel
İçelim badeyi hu leyli yar hey
Arpa yirmibeş buğday elli ereğiz kili baş kili
Dost sabah oldu günler doğdu köşküne
Lale sümbüller saçıldı üstüme
Yar seni beni sevenlerin aşkına
Şebabım gel gel amanda gel gel sunamda gel gel

AYVA DİBİ SERİN OLUR

Ayva dibi serin olur yatmaya
Ayva dibi serin olur yatmaya
Kızlar gelir seyrimize bakmaya
Hey aman aman hadi yavrum oh oh
Ne istersin bir gecelik yatmaya
Sarı lira ister ak gerdana takmaya
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü
Hey aman aman hadi yavrum oh oh
Ayva yapraklandı güller çimlendi
Ayva yapraklandı güller çimlendi
Yarimin kolunda adım dillendi
Hey aman aman hadi yavrum oh oh
Üç aya varmadan adım dillendi
Üç aya varmadan adım dillendi
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü
Hey aman aman hadi yavrum oh oh